

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Historisk Forening for Graasten by og egn

Kurhotellet i dets storhedstid ca. 1900.

1993

Billedet, der viser Graasten Slot ca. 1750, har foreningen modtaget som gave af Ahlmannstiftelsen

HISTORISK FORENING
FOR
GRAASTEN BY OG EGN

ÅRSSKRIFT 1993

Indhold

Kurhotel - Folkungskole - Gigthospital

3

Folkunghus

9

Gigthospitalet

14

„Da Ahlefeldvej var centrum i verden”

18

Den tyske roklub brænder...

30

En skanse i Sandager

32

Styrmand Emil Handke

37

Graasten Plantningsselskab

41

Årets gang 1992

44

Historisk Forening 1992

49

Det lokalhistoriske arkiv

51

Kurhotel - Folkungskole - Gigthospital

Et hus og dets historie

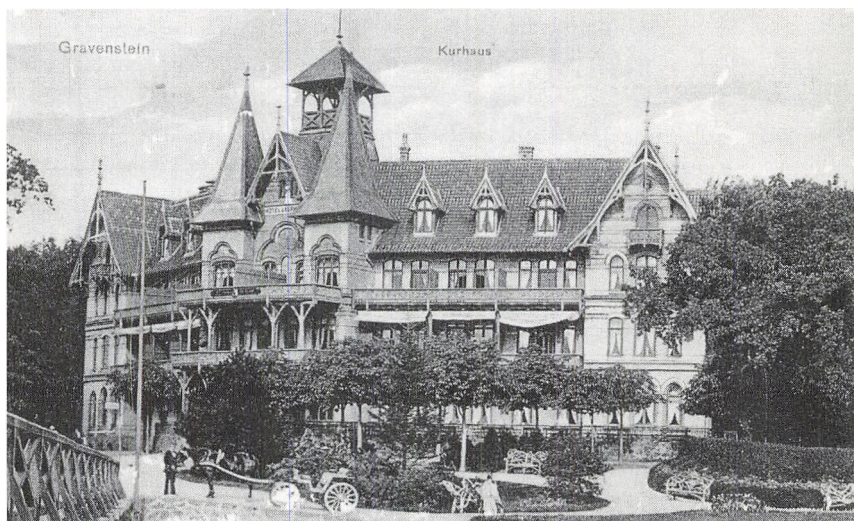
I 1932 fik bødkeren i Gråsten en søn, der ved dåben fik navnet Friedrich Momse Bruhn. Han var en opvakt dreng, men han gik ikke i faderens fodspor som bødker, men valgte at blive købmand. Han nedsatte sig i Flensborg, for der var for hans energi og rige initiativ for lidt at tage sig til i det lille stillestående samfund, som Graasten havde været, siden slægten Ahlefeldt gik fallit i 1727. Slottet, der var købt af hertugen på Augustenborg, stod tomt det meste af året.

Dog var der ved at ske en forandring, da der i 1809 kom en ung købmand, O. F. Ahlmann, til byen. Han fik oparbejdet en handelsvirksomhed, der imidlertid efter krigen i 1848 blev lukket, og kun så småt kom igang med handel i oplandet, da Graasten lå ret isoleret. Vejene til byen var elendige, så skulle man til Flensborg for at handle, så var det en dagsrejse med hestevogn, for at komme frem og tilbage. Der skulle jo af hensyn til både heste og kuske gerne gøres ophold ved de mange kroer undervejs, for at bede. Men nu kommer F. M. Bruhn ind i billedet. Han havde som nævnt slået sig ned i Flensborg, og fra sin bolig på Skibbroen, havde han udsigt til havnen, hvor skibe blev ladet og losset. Det var noget andet end det, der foregik ved den såkaldte „insel” i Graasten, hvor kun små skibe kunne anløbe. Fremsynet som han var, så han, at det var vandvejen man skulle benytte, i stedet for de dårlige trafikforhold til lands, hvis der skulle komme mere liv i Graasten.

I 1865 stiftede han derfor Flensborg-Egernsund Dampskibsselskab. Hans virksomhed som reder er en anden historie. Her skal berettes om kurhotellet, som det var hans ide at få bygget, og hvorledes det ændredes til andre formål.

Kurhotellet

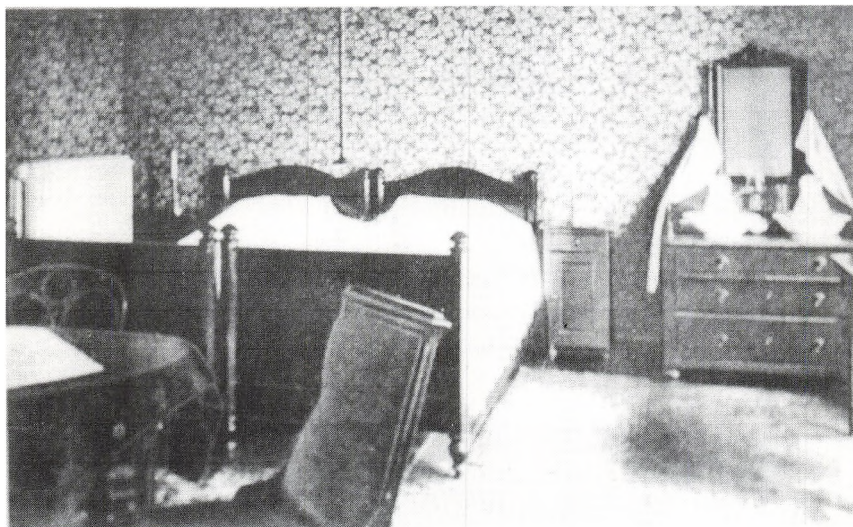
Det er tænkeligt, at F. M. Bruhn har set de mange gæster på hotellerne i Lyksborg, og så fået ideen til at bygge et hotel i Graasten. Her var efter hans mening lige så smukt, og han ville gerne skabe mere liv i sin barndomsby. Men skulle der komme gæster, måtte der også være overnatningsmuligheder. Ganske vist var der hotel „Stadt Hamborg”, men der havde herredsfogeden kontor, og der var også postkontor, altså måtte der bygges noget. I 1878 var der blevet anlagt en gade fra torvet og ned til Stengerodde skov. Den blev døbt „Friedrich Strasse”, men kom aldrig til at hedde andet end Nygade. Hvor den mundede ud ved stranden blev der i 1881-82 bygget en stor landgangsbro, og der var det ideelle sted at bygge et hotel. Af Hertug Ernst Günther købte F. M. Bruhn byggegrund. Og med sin vanlige energi gik Bruhn igang, og i 1882 stod alt færdigt. Det var et stort projekt, der med broen, byggegrunden og opførelsen af hotellet i alt løb op i 250.000 mark. Regner man det om til vor tid ville det være et beløb på mange millioner. Men resultatet var også imponerende. Den største bygning i Graasten, bygget i schweizerstil i tre etager, med et højt firkantet tårn, der var flankeret af to mindre tårne med slanke spir, som kunne ses langt ude på fjorden.

Kurhotellet i dets storhedstid ca. 1900.

Lokalhistorisk Arkiv.

Hotellet var sammenlignet med den tids hoteller absolut noget for sig. Ialt var der 40 værelser, og foran alle værelserne, der vendte ud mod sol-siden og fjorden, var der altaner. Værelserne var møbleret med en eller to senge, og der var centralvarme og elektrisk lys. Ved indgangen til hotellet var der en stor terrasse, og anlagt en have, der gik i et med skoven, hvor store bøge og egetræer stod helt ned til stranden.

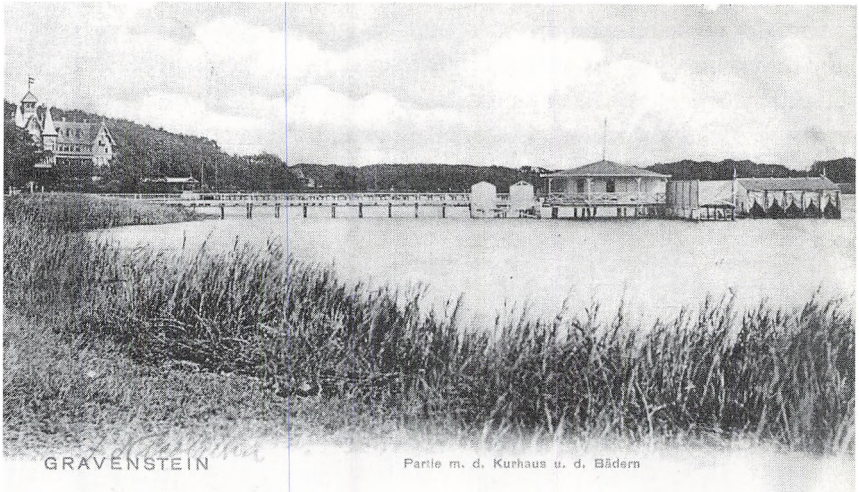

Et soveværelse på Kurhotellet.

Set med nutidens øjne ikke er så imponerende som for 70 år siden.

Lokalhistorisk Arkiv.

Før hotellet blev åbnet, var der blevet udsendt brochurer, der i høje toner roste hotellet, dets omgivelser, og hvor sundt det var. Den rene luft og badevandet var mildt og styrkende, og badeanstalten lå kun fem minutters gang fra hotellet. Der var også adgang til forskellige former for kurbade, såsom kulsyrebade, iltbade og fyrrenålsbade. F. M. Bruhn kunne med rette være stolt af det hotel han fik bygget, og ved indgangen til parken blev der rejst en mindesten, med en kobberplade med et billede af Bruhn. Stenen er forsvundet, men kobberpladen sidder på F. M. Bruhns hus på Skibbroen i Flensborg.

Reinicke & Rubin, Magdeburg. 4254

**Badeanstalten, der var til rådighed for hotellets gæster.
Senere blev det Graastens beboere, der benyttede det.
Lokalhistorisk Arkiv.**

**Mindesten for F. M. Bruhn ved kurhotellet.
Lokalhistorisk Arkiv.**

Mindeplade for F. M. Bruhn på huset i Flensborg.

Foruden brochuren fik hotellet også meget anden reklame. Dr. Wilh. Ahlmann, der var stærkt knyttet til Graasten, bragte i sin avis, Kieler Zeitung, flere artikler i meget rosende omtale af det nye hotel, dets beliggenhed i smukke omgivelser og dets sunde klima. Han lod også fremstille en vejviser gennem Graasten og omegnen, hvor der fortæltes om slottet og byen. I vejviseren anbefales spadsereture i skoven og til udsigtssteder, bl.a. til Hjertehøj, som han kaldte Hertzogshügel. Der var opført et lille lysthus, hvor vandrerne kunne hvile sig og nyde udsigten fra den 45 m. høje bakke.

Det viste sig, at F. M. Bruhns plan om at gøre Graasten til et søgt kursted blev en succes. Fra Hamburg, Hannover og længere mod syd i Tyskland, strømmede gæsterne til. Når de med toget kom til Flensborg, var der ikke langt til Dampskibspavillonen, hvor en damper lå parat til at sejle dem til Graasten. Her blev de modtaget på dampskibsbroen, og deres bagage blev på små vogne kørt ind til hotellet. I sommertiden var alle værelser belagt. Foruden de boende gæster, kom der mange andre besøgende, som nød eftermiddagskaffen på terrassen, hvor der to gange ugentlig kom et militært orkester fra henholdsvis Sønderborg og Flens-

borg, og underholdt med fejende musik. Men de gode tider fik en ende. Den 1. august 1914 brød den første verdenskrig ud. Der kom ingen gæster. Hotellet stod tomt, men blev så anvendt til rekreation for sårede soldater, til krigen var forbi. Så kom Genforeningen. Grænsen blev flyttet, og som kurhotel var dets dage talte.

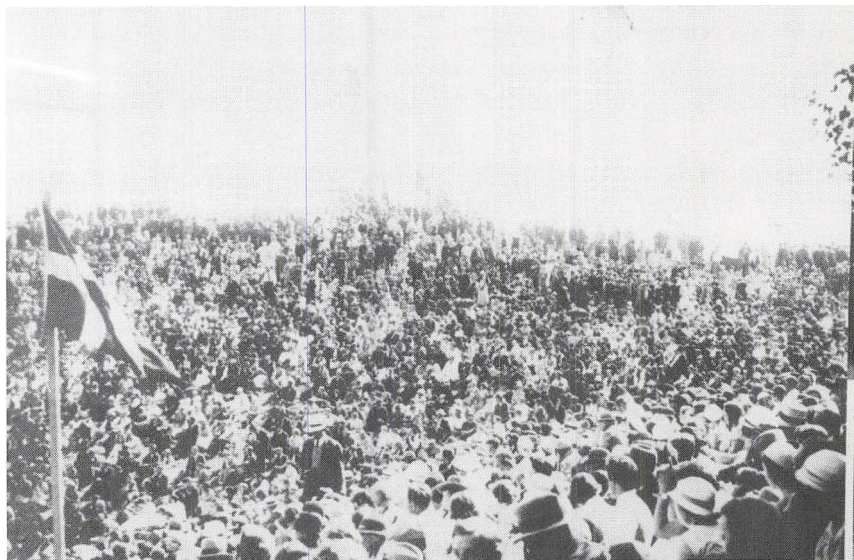
Der var tæt besat på hotellets terrasse ved torsdagskoncerten af et militært orkester.
Lokalhistorisk Arkiv.

Flensborg-Egersund Dampskibsselskab havde også mærket krigen, og udbød hotellet til salg. Der meldte sig en hotelejer, Anders Peter Frederik Andersen fra Hellerup, der købte det for halvdelen af, hvad det havde kostet. Det blev dog ikke en god forretning. Der kom kun få gæster. Foreninger i Graasten afholdt af og til møder i de store lokaler, og der blev også afholdt koncerter og teaterforestillinger, men det var ikke nok til at klare økonomien. Så i 1922 solgte han et grundstykke fra Kurhotellet til slagtermester W. Elley. Men som hotel ville det ikke rigtig gå, og den 2.3. 1939 overtog A/S tapetfabrikken Fiona, Fåborg det. Samme dag solgtes det til købmand Niels Jensen Nielsen i Horsens, og han solgte det også samme dag til Andelsselskabet Folkunhus.

Folkunghus

Mange studsede lidt over navnet, det imponerende hus fik. Og der ligger også noget historie bag det, så vi skruer tiden 60 år tilbage. Det var den lidt urolige tid, som herskede i grænselandet i slutningen af 1920'erne, og i begyndelsen af 1930'erne efter Genforeningen. I de første år efter Genforeningen levede danske, der havde stemt for Danmark, og hjemmetyskere, der havde stemt for Tyskland, fredeligt sammen. Selv om man fra tysk side ikke rigtig havde anerkendt den nye grænse, så var der i tyverne relativ ro. Man skulle også have tid til at komme sig efter krigen, hvor mange gårde var blevet forsømt, da mændene havde været indkaldt, og mange mistede opsparede penge, da de mente, at den tyske mark atter ville blive værdifuld, og undlod derfor at veksle til kroner. Det medførte utilfredshed. Desuden kom så i trediverne verdenskrisen, og mange gårde kom på tvangsauktion. I „Nordschleswigsche Zeitung“ kom der mange skarpe og perfide angreb på Danmark, og der rejstes krav om flytning af grænsen tilbage til Kongeåen. En direkte trussel kom fra en pastor Johann Peperkorn, der den 5. april 1933, talte ved et møde i Egerfnørde. Han sagde: „Nøden i Nordslesvig vil tvinge København til at gå til Berlin. Den kærlighed som mange i Nordslesvig nærrede til Danmark, er afløst af et infernalsk had, og et håb er tændt. Den dag vil oprinde, hvor vejen vil blive åben for de brune bataljoner, og så vil det tyske flag atter veje over Dybbøl skanser.“ Mange andre røster var lige så barske, og SA-tropper holdt øvelser lige syd for grænsen. Disse truende forhold førte til en henvendelse til regeringen fra ledende danske i Nordslesvig, om sikring af Nordslesvig. Men også ungdommen reagerede mod de tyske udfordringer. En sønderjysk lærer, Peter Marcussen i Haderslev, kontaktede ungdoms- og gymnastikforeningers ledere til et møde på Folkehjem den 7. april 1933. Ca. 25 kom til stede, og man vedtog at afholde et gymnastikstævne i Tønder den 15. maj, med mindst 5000 deltagere som et klart svar på de tyske trusler. Stævnet blev en stor succes, der mødte omkring 10- og 15.000 op. Det var et imponerende syn at se 2000 gymnaster i hvide dragter gå gennem hovedgaden i Tønder, under 150 danske faner ud til sportspladsen. Efter gymnastikopvisningen var der taler af unge sønderjyder. En af dem sluttede med at sige: „Gælder det om at stride for frihed, liv og fred, jeg lægger alt til side, og går i kampen med.“

Men ikke nok med dette stævne, der var mange unge, der gerne ville have været med, så der blev indbudt til møde på Dybbøl en måned senere. Her kom 30.000, ja måske 40.000, for at vidne om, at de var parate til at værne om Danmarks grænse. Fra Sønderborgs ringriderplads begyndte en folkevandring kl. 11, og da de første 20.000 nåede til kongeskansen, var de sidste endnu ikke kommet over Alsbroen. Chr. Nielsen, Vollerup bød velkommen og sagde, „at vi unge stævner sammen, for klart at vise, at vi står på samme linie i samme front som vore forfædre stod.” Der var mange taler, 11. H. P. Hanssen og 10 unge sønderjyder. En del af mødet blev udsendt over radio til hele Danmark. Disse to stævner dæmpede lidt på de tyske angreb, og de blev tillige anledning til stiftelsen af „Det unge Grænseværn”, den 26. september 1933. I hundredvis meldte unge sig som medlemmer, ikke kun i Sønderjylland, men fra overalt i Danmark.

I 1934 indbød D.U.G. til stævne på Skamlingsbanken. 35.000 unge og ældre mødte op. Skamlingsbankestøtten skimtes svagt. Blandt de mange talere var H. P. Hanssen, der sluttede med „Lykkelig den ungdom, der får en stor opgave. Held og lykke følge jer i kampen.”

D.U.G. var meget aktiv. På utallige møder overalt i Danmark blev der fortalt om forholdene i Sønderjylland, og man etablerede vandrehjem langs grænsen med lejrskoler, så unge kunne lære landsdelen at kende. Hele dette store arbejde blev ledet fra et kontor i Tønder. I 1939 skulle der afholdes folketingsvalg, og med nazismens store fremgang, var også det tyske parti i grænselandet blevet mere udfordrende. Det regnede med at kunne få endnu et mandat valgt. Partiets valgpropaganda havde slagord som „Hagekorset til Kongeåen” og „Heim Ins Reich”.

D.U.G. sad ikke med hænderne i skødet, og i samarbejde med „Danske Samfund” blev der ydet en stor indsats for, at alle danske på valgdagen mødte frem og stemte uanset hvilket parti man hørte til. Resultatet blev en dansk sejr med 79422 stemmer mod 15016 tyske stemmer, der ikke gav dem et mandat mere.

D.U.G. havde i 1936 udgivet et blad, der fik navnet: „Folkung. Dansk Nordisk Tidsskrift”. I 1938 fik man rådighed over nogle lokaler i det tidligere Kurhotel, og man fik samlet midler fra forskellige sider, så Andelsselskabet Folkunghus i 1939 købte hotellet. Efter overtagelsen flyttede man hovedkontoret fra Tønder til Graasten, hvor man ville indrette Folkungskolen. Der blev også kontor for Folkung Institutet, Folkung Forlaget og redaktion af Folkungbladet.

Unge medlemmer i D.U.G. brugte deres sommerferie til jordarbejde omkring Folkunghus.

I 1940 havde man foretaget et navneskifte fra D.U.G. til D.N.U. „Dansk Nordisk Ungdomsforbund”. Navneskiftet skabte en del røre. „Det Unge Grænseværn” var et navn med klang i, og det var ved grænsen man skulle kæmpe mod tyskheden. Efter en længere debat blev det vedtaget, at D.U.G. stod som undertitel på D.N.U. Det var et større arbejde at indrette de forskellige afdelinger. Størst var det at gøre Folkungskolen klar både ude og inde. Efter opfordring til medlemmerne i D.U.G. var der mange unge, der brugte deres sommerferie til at udføre et arbejde.

Først og fremmest blev der indendørs udført en udsmykning af væggene af kunstneren Guttorm Pedersen og hans to medhjælpere. På den ene endevæg er der malet et kort over hele Norden. Overalt var der dekoreret med billeder, der havde tilknytning til krigene 1848 og 1864.

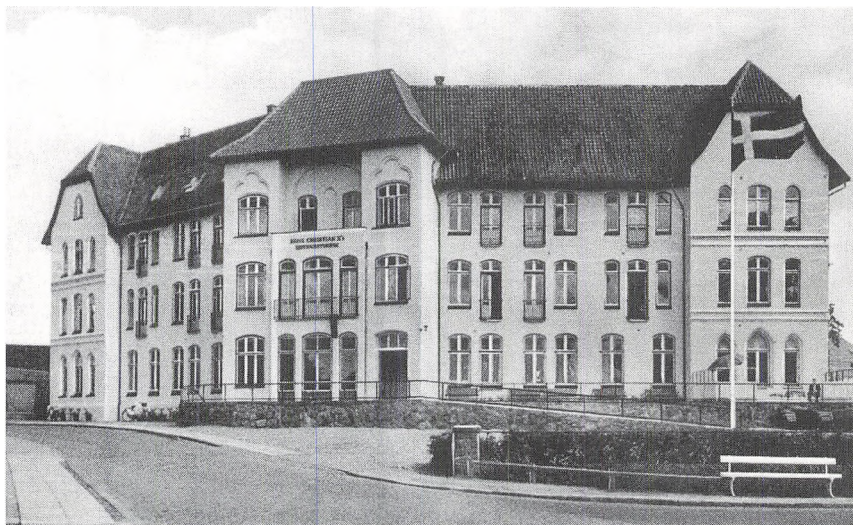

Peter Marcussen taler til indvielsen af Folkungskolen.
I baggrunden skolens inspektør Aabenhus.

Også pladsen omkring Folkunghus blev ændret. Der blev ryddet til boldbaner, der skulle benyttes af den kommende Folkung Skole. Man var kommet et godt stykke vej med at gøre alt færdigt på Folkunghus, da besættelsesmagten tog bygningen i brug og man måtte flytte hovedkontor m.m. til Den Danske Roklubs bygning. Efter krigens ophør måtte man atter i gang med at rydde op, så Folkung Skolen blev først indviet den 15. november 1948. Indvielsen blev en stor festdag, hvor der mødte mange op, dels af byens borgere, men også fra alle egne af landet. Særlige gæster var skolens første elevophold med deres pårørende, som alle blev budt velkommen i foredragssalen, af skolens forstander, Peter Marcussen. Efter at skolens inspektør, Arne Aabenhus, i sin tale havde givet udtryk for de bedste ønsker for skolen og dens fremtid, gik man ind til middagsbordet i den smukt pyntede sal. Her tog mange ordet, bragte hilsener og ønskede alt godt for skolen. Desværre blev alle de gode ønsker for skolen ikke opfyldt. Elevtallet og bidrag kunne ikke dække driften. Begejstringen fra 1933 var svundet hen efter krigsårene, og i 1950 ønskede Peter Marcussen at træde tilbage som formand. En ny styrelse blev valgt. Pastor Kai Lænkholm blev formand, og hovedkontoret blev flyttet til Sønderborg, hvor kontorchef P. S. Helleesen overtog ledelsen af det. I 20 år havde Peter Marcussen slidt for sine idealer. Nu var kræfterne opbrugt. Folkungskolen ophørte, og Graasten Kommune overtog Folkunghus. Dets saga var endt.

Gighthospitalet

Da Graasten kommune den 25. september 1953 havde overtaget Folkunghus, stod den store bygning tom. Man så den gerne blive benyttet, og det varede da heldigvis kun et år, så købte „Foreningen til Bekæmpelse af Rheumatiske Sygdomme” huset. Dette navn blev senere udskiftet til „Rigsforeningen til Gigtens Bekæmpelse”. Kort efter købet gik man igang med en større ombygning, hvilket var nødvendigt af hensyn til de syge. Dronning Alexandrine havde tidligere været protektrice for de to andre sanatorier, som rigsforeningen havde. Dronningen døde i 1952, og nu påtog Dronning Ingrid sig at være protektrice. Efter ombygningen af det tidligere hotel, kunne rigsforeningen så i forbindelse med sit 20 års jubilæum, foretage indvielsen af „Kong Christian X.s Gigtsanatorium”, som det blev kaldt i første omgang. Det var det største af foreningens sanatorier, med plads til 50 patienter. Indretningen havde været meget bekostelig, men det havde været muligt, da man havde fået bidrag fra byer i Syd-og Sønderjylland, og fra større virksomheder, banker, forsikringselskaber og enkeltpersoner. Der blev vist en enestående velvilje fra alle steder hernede, og sanatoriet var blevet meget smukt.

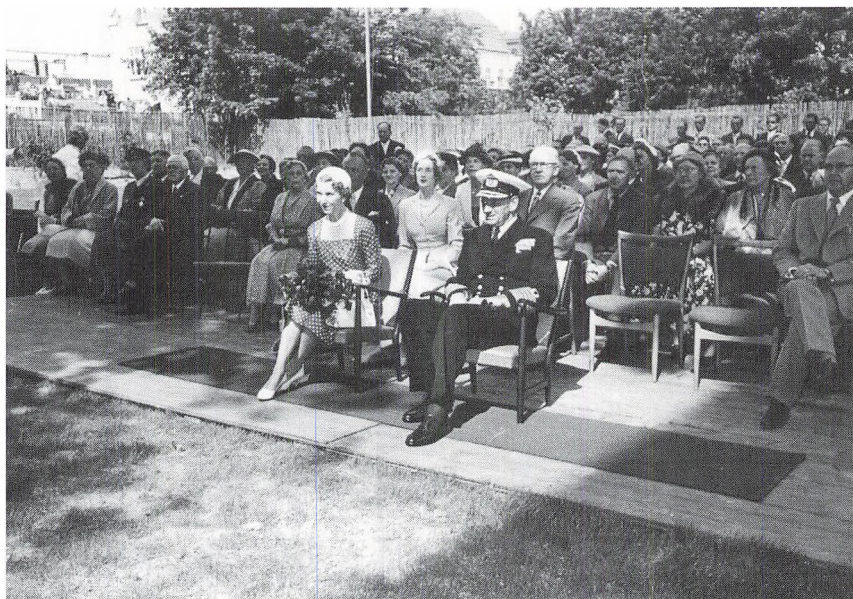
Efter ombygning af Folkunghus fremstod den smukke bygning med navnet Christian X's Gigtsanatorium.

Et kig igennem de tre hyggelige opholdsstuer.

Forhallen er indrettet af Graasten. Den er hyggelig og indbydende med smukke møbler. Fra forhallen findes i flugt tre store opholdsstuer. Den første, Sønderborgstuen, har bl.a. et dejligt flygel til underholdning for patienterne. I anden stue, Aabenraastuen – er et TV til adspredelse for husets beboere. Så følger Vejlestuen, smagfuldt møbleret, og derfra kommer man ind i læse- og skrivestuen, som Mads Clausen og hustru, Danfoss, har ladet indrette, og givet navn til. Spisestuen er monteret for bidrag fra Esbjerg og Haderslev. Graasten har indrettet to tresengsværelser. Sanatoriets 30 værelser er opkaldt efter den by eller egn, som har bekostet indretningen, og en påmonteret sølvplade fortæller herom. Graasten har ydeligere bekostet monteringen af terapiværelset.

Den tidligere hotelsal er blevet delt i højden og omdannet til to etager. I stueetagen er der køkken og spisestue, og etagen derover er der beboelsværelser for personale.

Kong Frederik IX og Dronning Ingrid ved indvielsen af
Gigt Sanatoriet den 22. juni 1956.

Tilkørselsforholdene er udmærkede, idet ambulancer ad en rampe kan køre lige for døren til hallen, hvor der er en elevator, som kan bringe patienterne, både de oppegående, og de der er på bårer, til de forskellige etager. I hallen er undersøgelsesrum og værelser til de forskellige behandlinger. Det nye sanatorium får også en børneafdeling, da der i den lille sal over hallen er indrettet til børneværelser.

Som nævnt var det et sanatorium, der var blevet indviet i Graasten 1956, men da der i 1967 blev indviet en ny tilbygning, en fløj, hvor der er 66 sengepladser, fik det hospitalstatus. I den første tid var der ingen fast overlæge, men en overlæge fra Sønderborg førte tilsyn. Ved Rigsforeningens 20 års jubilæum blev navnet ændret til Christian den Tiendes Gigthospital. Så fik hospitalet overlæge Kaj Kalbak, der 15 år senere blev afløst af overlæge Pekka Helin. Begge to har udført et meget stort og værdsat arbejde. Mange patienter har givet udtryk for, at de nu kan leve et tålsomt liv.

Endnu en udvidelse har fundet sted på gigthospitalet. Et nyt træningscenter med forskellige moderne apparater, som er til stor hjælp for patienter med ryglidelser. Tillige blev der også bygget Danmarks største varmtvandsbassin, hvor gigtramte patienter træner i vandet, der er 34 grader varmt, og det er både smertestillende og muskelløsende.

Træningscenteret vil også være tilgængeligt for andre, der har behov for at få lindret svagheder i ryg og led. Træningen skal ske i kursusform med bistand fra hospitalets fysioterapeuter.

Endvidere skal det nævnes at der udføres forsknings arbejde, for at finde ud af, hvad gigt er. Allerede for 2000 år siden diskuterede den græske læge Hippokrates, de sygdomme han kaldte rheuma, med sine elever. I Danmark er man kommet så langt, at professor Gunnar Bendixen er så optimistisk, at han mener gigtens gåde er løst inden år 2000.

Christian den Tiendes Gigthospital, er nu den tredje „beboer” i det 110 år gamle hus, der er udefra er en smuk og statelig bygning med have. Er man indendøre, er der en dejlig udsigt fra de hyggelige stuer. Men det bedste er det gode ry, hospitalet har for dets hjælp til mange gigtpatienter. Den hjælp der er ydet af læger og de øvrige 100 andre ansatte.

Poul Andersen

Kilde: Graasten Kommunes lokalhistoriske arkiv.
Gigtforeningen. 1936-1986.

„Da Ahlefeldvej var centrum i verden”

Jeg er født den 21. juni 1938 – i barakken Ahlefeldvej 33, lige ved siden af banelinien – netop der hvor jernbaneviadukten nu går over vejen ved politigården. Huset er væk, det skulle fjernes da Egersund Bro blev bygget med de deraf følgende vejoplægninger, men Ahlefeldvej strakte sig på det tidspunkt fra posthuset til Nalmadebro med meget forskellige beboere og varieret bebyggelse. Og var det ikke nok for en dreng med lyst til livet, så var der dengang nem adgang til Kirkegårdsvej, hvor der også var adgang til at hente gode oplevelser, ligesom adgang til skoven foregik ad den vej.

Efter sigende blev jeg født i særdeles godt vejr, hvorfor det måske kan undre, at fru ejendomshandler Gebel straks som god nabo bragte min mor varm suppe. Om suppen var tænkt som trøst eller som belønning til min mor, skal jeg lade stå hen i det uvisse. Til verden er jeg kommet – som nummer fire i en børneflokk på senere i alt 5.

De første år husker jeg ikke noget fra, men langsomt dukker så enkelte billeder frem: som det første kakkellovnen i stuen opvarmet ved hjælp af tørv, der i fars ledige stunder var gravet i Tørsbøl mose; som det andet opholdene i kælderen hos genboerne Litha og Mathies Kjær mens bombemaskinerne var i luften under luftalarmen. Netop den kælder blev stedet, hvor jeg lærte klokken forunderlige inddeling at kende, hvor jeg kun modstræbende måtte bøje mig for, at tallet 60 havde den gennemgående betydning. Og det var da også derfra jeg så resultatet af de allieredes bombing af Flensborg, hvor himlen var et rødt skær fra brændende bygninger.

Vores hus var absolut ikke stort. Som jeg først husker det bestod det af en „lillestue”, en almindelig stue, køkken, soveværelse – og så var der ellers lokum i gården (med spand naturligvis), vaskerum og et rum til brændsel. Luksus var der absolut ikke tale om, det var småkårsfolk som boede her – med kyllingeopdræt i gården for at supplere husholdningen lidt – og somme tider med en enkelt gris til samme formål.

Togdriften gled hurtigt ind i min dagligdag, idet vi i familien i høj grad anvendte de forskellige tog til at fastslå, hvad klokken i grunden var. Det var naturligt nok, for huset rystede ret meget ved passage af et tog. I flere år var min sommersengetid bestemt af „slæberen” (godstog), der kørte mellem 8 og 9 om aftenen, hvilket dengang forekom alt

for tidligt. Far var som mange i familien ansat ved DSB og vejen på arbejde gik for ham langs jernbanelinien med stien ned til banegården, hvor mine bedsteforældre (farfar og opa) havde haft deres virke, hvor min morbror (Jørgen G. Dethlefsen) blev dræbt ved en ulykke i 1940, og hvor min farbror (Holger Laustsen, Rinkenæs) senere dræbtes ved en arbejdsulykke. DSB og Graasten banegård var derfor noget der hørte familielivet til, og vi var fra helt små børn også tidligt vidende om detaljer i togdrift, signalgivning, sporskifte og kørsel med rangertraktor. Også den kongelige ventesaal på banegården vidste vi, hvordan så ud, og hvordan sofaen var at sidde i .

En del af det brændsel, som kakkelovnen lystent slugte hentede far i Tørsbøl mose. Han gravede tørv der om sommeren, og jeg måtte senere i min barndom med jævne mellemrum tage toget til Tørsbøl med frokostpakken til far. Det var en kedelig tur, og kun to gange husker jeg en sådan tur som noget særligt: første gang tabte jeg fars lommekniv ned i mosevandet, så den var væk! Og anden gang skulle eleverne fra Graasten Skole til idrætsstævne i Klipleve med det samme tog, og da var fristelsen til at fortsætte turen sammen med dem – og dermed lade hånt om fars madpakke – meget stor. Heldigvis kom jeg af toget i Tørsbøl, hvor min mors forældre på det tidspunkt boede – og arbejdede ved banen naturligvis.

Ahlefeldvej var på den tid et særdeles attraktivt sted for en lille dreng. Her boede mennesker – der på hver sin måde havde spændende tilbud til de børn, der nød det privilegium at vokse op netop der. Vi kunne lege alle de kendte lege på vejen og på Kirkegårdsvej uden forstyrrende trafik med biler, idet trafikken målt med nutidens målestok var særdeles beskeden. For eksempel kunne Nis Hansen fra Rinkenæs (boende i Muslingehuset) nogle år senere sende sin hest afsted til marken ved Ahlefeldvej, hvor nu plejehjemmet ved Sildekulen ligger. Hesten fik en seddel på grimen med besked på at lukke den ind, når den nåede frem – og så blev den ellers sendt afsted fra Rinkenæs til Graasten på egen hånd. Ved siden af vores hus lå Ford-depotet, som vel var Graastens første bilforretning? Og hvor der engang lå et mosteri.

Ad Ahlefeldvej kom også „Johan Skraldemand” med ganske regelmæssige mellemrum. Vi kaldte ham sådan, fordi han med sit dejlige hestespand havde til opgave at køre datidens renovationsture. Af og til kom han dog ikke – som regel fordi der var begravelse i byen. Så

blev hestene forsynet med sorte dækkener, og de blev spændt foran ligvognen, og så var det faktisk et flot syn. En overgang var hestene opstaldet i baghuset ved Ahlefeldvej 12 – og derfra fik vi lov til at ride dem på græs, hvor nu kirkegården er. Det gik ikke stille af, for måske var John Wayne ikke kendt på det tidspunkt, men fantasien fejlede ikke noget. Huset Ahlefeldvej 12 udmærkede sig også ved at rumme en badeanstalt, hvor man mod en beskedent betaling kunne leje en badekabine med badekar. En ganske praktisk foranstaltning, da mange af husene ikke selv havde bad indlagt. Jeg husker tydeligt mine besøg der, hvor far og jeg delte et bad.

Der var på det tidspunkt mange børn i familierne og dermed hele tiden legekammerater til stede på Ahlefeldvej. Vi var sammen tidlig og silde. Hos malermester Schulz (Ahlefeldvej 12) fik vi til påske besked på at finde den „rede“, som påskeharen havde lagt til netop én selv. Datteren Gerda havde en overbevisende måde at fortælle det på, og hun kunne også meddele, at nu skulle vi sige derhjemme, at der var andeæg imellem. Hvor hun vidste det fra spekulerede jeg over i flere år!

Om aftenen legede vi tik, fordriven, put, rabarber og meget andet, og da var det en stor fordel at være så mange.

Den senere malermester Waldemar Clausen og fru Else (Ahlefeldvej 14) havde været så venlige at bringe et drengbarn til verden den 10. maj 1938, Erik Clausen, senere ofte benævnt „Skæch“. Og særligt han blev god at opleve verden sammen med. Trælasthandler Christensen (Ahlefeldvej 16) foranledigede ca. et år senere Gunnar bragt til verden – og på den måde blev der også sørget for gode legekammerater. Når man således blev tilgodeset – og iøvrigt havde de dejlige omgivelser med utroligt mange spændende steder at opdage, ja så skulle man være et skarn, hvis ikke man i hvert fald følte sig privilegeret. Senere kom dommerfuldmægtig Hansens børn til (Ahlefeldvej 10), og så var holdet faktisk komplet. At sidstnævnte så også havde den fordel, at de boede på første sal i det ret høje hus, så vi senere gennem et loftsvindue kunne klatre op på taget for derfra på forskellig måde at drille forbipasserende, ja det fuldstændiggjorde kun det hele.

Krigen

Krigen gjorde vel ikke det største indtryk på os, alderen taget i betragtning, og dog bliver i hvert fald 4 episoder stående i erindringen.

Da Erik Clausen (Skæch) og jeg en aften havde været langs med banelegemet for at plukke grønt til kaninerne, var der en tysk soldat, der råbte os an. Sådant fornemmede vi det i hvert fald i det tiltagende tussmørke. I stedet for at blive stående valgte vi at løbe fra problemet, og aldrig er den strækning vel blevet tilbagelagt så hurtigt. Soldaten skød – formentlig et varselsskud – men i fantasien hørte vi tydeligt projektillets hvinen!

Ved oberst Paludan Møllers død fornemmede man tydeligt – som barn – den alvorlige stemning og utrygheden i familien, uden naturligvis at forstå noget af hverken årsag eller sammenhæng.

Senere ved de tyske soldaters uventede og aldeles meningsløse angreb på Graasten og bl.a. Hans Feddersens død blev jeg aldeles ufrivilligt udstyret med en tilskuerplads på første parket, idet jeg ved angrebets start blev trukket med ind bag en af de store portsten ved ejendommen Ahlefeldvej 12 (Schulz og Asmussen). Jeg blev dermed vidne til såvel skudveksling som den efterfølgende kastning med håndgranater, og at den store danske buschauffør kunne være i en lysskakt til et kældervindue ved den tyske skole. En oplevelse der naturligvis satte sine spor hos en dreng på 7 år, der dog fortsat blev skånet ved ikke rigtig at kunne se og forstå alvoren i det hele. Dog gjorde det et meget stort indtryk, at tyskerne havde såret vores mælkemand! En flink og rar „tilflytter“, Arne Laurbjerg. Da var det som om krigen meningsløshed også blev forstået af mig.

Freden kom, vejret var godt og mændene fra vejen og en del fra Kirkegårdsvej stod en lun aften og diskuterede, hvor langt „æ engelskmand“ var nået – og hvornår vi kunne vente ham. Han kom „æ engelskmand“ – og han parkerede nede ved banegården, hvor lugten af store biler, benzin og andet brede sig, og hvor pludselig „æ engelskmand“, der i min opfattelse var ca. 4 meter høj og helt sort, løftede mig op. Han smilede til mig med de største og hvideste tænder, jeg nogensinde har set. Så gav han mig noget tyggegummi – og så var krigen og freden vundet! Senere var jeg ude for en aften i dyb mørke at skulle hente noget i vores vaskerum, hvor lyset ikke vikedes. Netop dér stod en tysk

flygtning og ventede på mig for at spørge om han måtte få et par kartofler. Pludselig talte han til mig gennem mørket. Aldrig er jeg blevet så forskrækket som i den situation! Han fik sine kartofler – og jeg for ind i huset med de æbler, som jeg skulle hente for at stege dem på kakkelovnen, men den aften ville jeg bare i seng.

„Alvoren” satte dog også sine spor i dagligdagen. Mine forældre forsøgte at få mig i en børnehave hos frk. Schrøder, hvor jeg tilbragte en hel eftermiddag, så havde jeg fået nok. Og heldigvis blev der ikke insisteret på en gentagelse – af forskellige grunde – så jeg slap for børnehaven, og sikkert en udmærket og velmenende frk. Schrøder. Jeg syntes heller ikke, at jeg havde tid til den slags, for med skov og vand var der så mange muligheder og så mange udforskede steder, som jeg nødvendigvis måtte vide noget mere om, og så kunne man ikke spille tiden i en børnehave!

Dagligdagen

På Ahlefeldvej gik livet videre. Trælasthandler Christensen hentede nyt træ hjem fra Holdbi Savværk, og vi fik lov at være med. Også når det skulle stables for at tørre, var vi med i laden og på plænen. Og så var der i haven indrettet en dejlig legeplads. Så gjorde det knap så meget, at vi ikke måtte spise af havens frugt. Æblerne på træet var blevet talt op, blev det hævdet.

Litha Kjær passede sine bomme, når togt skulle passere Ahlefeldvej – og hun mestrede på samme tid at rulle bommene ned og højlydt give sin mening om dette og hint til kende. Og alle kunne høre hendes klare røst. Somme tider – men det var sjældent – kom bommene lidt sent ned, for det var svært at passe både dem og de kogende kartofler eller det stegende flæsk. Det skulle man ikke kommentere, hvilket de forbipasserende hurtigt lærte, for dels kunne Litha bruge mund, men hendes blik kunne også være vredladent, så man ikke følte lyst til at sige mere.

Hvor Ahlefeldvej krydsede jernbanen, blev der bygget en viadukt, og fik navneforandring til Sildekulevej.

Flere gange om dagen passerede „Guste Ley” med sin vogn med grøntsager. Hun havde som regel datteren med, og af en eller anden grund var hun blevet et yndet offer for vores drillerier. De fik dog hurtigt ende, fordi de voksne greb håndfast ind og dermed stoppede et plagsomt drilleri, som ingen tænker tilbage på med fornøjelse.

Af og til blev vores hus invaderet af den vævre og effektive malermester, Vaje Clausen. Det var et usvigeligt tegn på, at mine forældre havde besluttet til at få stuen tapetseret! – Og så brugte man på det tidspunkt en håndværker. Hurtigt og effektivt med nøje afmålte pauser, fik Vaje Clausen sat tapet på væggene og det med en akkuratesse, jeg vist ikke har set siden. Resultatet var da også derefter. Mønsteret passede på mil-

limeteren, og tapetbanerne sad fast og godt – og Vaje var allerede på vej til et nyt job.

På Kirkegårdsvej boede pølse- og ostemand Gregersen, der hver dag med sin lille hestevogn kørte på salgstur – og hvor man om aftenen kunne hente et stykke ost og nogle pølserester. Billigt og godt, blev der sagt. Kun én gang løb hesten med vognen fra den gode ostemand og endte i væltet tilstand på Ahlefeldvej. Da vankede der nogle godbidder for at hjælpe med at rydde op. Og Kirkegårdsvej hørte jo med. Vi vidste hvem der boede hvor – og hvordan de havde det – det gjorde man på den tid. Også fordi dagliglivet var så synligt.

Næsten daglige ture gik til skoven og til Sildekulen, hvor vi ivojrigt havde lejet en have, langs med stranden hen til havnen. Besøg på lossepladsen (æ murredam) og så afslutning med et besøg på slagteriet, for dels at se slagtingen og dels for i heldige tilfælde at smage en nyrøget pølse.

Sildekulen var et yndet opholdssted for børn.

Eller evt. den lange tur ud til ålestationen på Fiskenæs, hvor Rasmus Jessen vogtede over de mange hyttefæde. På havnen sad „Hannes med æ finger” og fiskede ål. Han havde en fidus til ålefiskeriet. „Put kamfer på ormen, det kan ålen ikke stå for”, sagde han, smiskede lidt og røg videre på cerutten. Om ålene bed mest hos ham, husker jeg ikke.

Aftenbad i Sildekulen med mine forældre og vore to gæs Klaus og Klumpe, som også nød vandet. Sommetider så meget, at min far havde vanskeligt ved at få dem ind igen. Det var iøvrigt et syn for guder, når familien Laustsen kom spadserende ad banestien med de to gæs bagerst. En flot procession, som andre måske har undret eller moret sig over. De samme gæs overfaldt med stor nydelse og stor energi forbipasserende skoleelever om morgenen, hvilket medførte en del postyr, så vejen blev en kende kedelig, da Klaus og Klumpe med et års mellemrum endte på julebordet.

Skolen

Til gengæld kaldte skolen snart – 1. april 1945 – og da skulle det snart vise sig, at det var ulige sværere at slippe.

Interessant var det da også den første tid at gå i skole. Fru Jacobsen gjorde hvad hun kunne for at få os til at læse og skrive, og hun gjorde det faktisk godt.

Regnvejrsdage ad Ahlefeldvej med Ahlmannsparkens løv – forbi bager Max Jensen og købmand Fedder Martinsen – og ad Skolegade til skolen, står klart i erindringen. Skolen var for mig endnu et tiltrækkende sted, hvilket senere til en vis grad blev ændret. Fru Jacobsen, der efter eget udsagn elskede lyden af blyanter, der blev betjent af endnu lydghøre børn, forstod på en elskværdig måde at få kundskaberne ind i os – en egenskab jeg på det tidspunkt troede, at alle lærere var udstyret med! Jeg blev på det område klogere. Fra 3. klasse begyndte lussingerne at falde, når hjemmeopgaverne ikke var ordnet. Og det var de sjældent for mit vedkommende. Vi havde en regnelærer, der efter sigende var nerve-svækket efter deltagelse i modstandskampen. I hvert fald skulle der ikke meget til, før han greb til korporlig afstraffelse af os – og han slog hårdt. Senere blev skolen for mig mere problematisk. Jeg anså ikke betydningen af at læse lektier eller at klare hjemmeopgaverne for at være væsent-

lig. Jeg nød som regel lærernes indsats, men jeg var ikke indstillet på at yde noget til gengæld, da fritiden var knap, men fritidsmulighederne mangfoldige. Det kunne ikke gå i længden, og det gav hurtigt problemer, som ikke øgede min sympati for skolen. Øretæverne faldt med kortere mellemrum – og regning samt visse andre fag interesserede mig ikke. Salmevers, historie og dansk var for mig nok. Øvrige fag beskæftigede jeg mig ikke med – og kunne lade være, da ingen derhjemme kontrollerede min indsats.

Der viste sig dog også uventede positive sider ved skolen. Pludselig skulle vi deltage som klappere i kongejagten, en indsats som overlærer Agnhof stod for, - sløjdlærer og jæger! Det var lønnet arbejde. Vi fik fri en hel dag, traskede skoven igennem og klappede og klaskede på ethvert træ, så kronprinsens jagtselskab kunne få dets vildt, og vi vores dagløn. Den var på et par kroner så vidt jeg husker. For mig en dejlig afveksling i et kedeligt skoleliv. Senere kom jeg med i den årlige uddeling af tøj til trængende børn. Uddelingen fandt sted på slottet, hvor kronprinsesse Ingrid delte ud, og fru Agnhof stod ved siden af og gav et bolche. Det var en speciel oplevelse, og den blev unik, da nogle i skolen ymte noget om at være kongeligt klædt. Så var det bare hjem og få skiftet!

Optagelsesprøven til mellemskolen, som jeg ikke vidste, at jeg skulle op til, blev bestået, og så var jeg pludselig i mellemskolen. Nye lærere og nye fag. Nye lærere var nu så meget sagt, for flere havde været på skolen i en menneskealder. Det blev undervisningen ikke mere interessant af, sådan forekom det mig.

Et lyspunkt kom dog i 2. mellem, hvor overlærer Jens Andersen (J A – tysk udtalt) begyndte at undervise os i tysk. Det var en oplevelse, som mange graastenere aldrig glemmer. Således har jeg da også været ude for at en kendt politiker med tilknytning til Graasten under et møde, hvor jeg deltog, pludselig fandt ud af, at vi begge var fra Graasten Skole. Vi kunne de tyske remser. Stadigvæk sidder remserne der. Klokkeren 3 om natten – og sent nytårsaften, de er der bare. Parat til at blive afleveret, og man er såmænd stadigvæk lige ved at rejse sig når de skal lires af, mens man i erindringen hører JA's stemme: „Har du sten i bukserne du! Du har sorte negle du, har du været ude og grave din oldemor op?” osv., osv. Ligesom hans selvoplevede begivenheder fra 1. verdenskrig huskes endnu. En fortæller af Guds nåde med et temperament, der var næsten lige så stort.

Hvert kvartal fik vi karakterbøger med hjem, og når de blev uddelt i klassen, stillede vi op i nummerorden langs væggen. De første der blev kaldt op var stolte. Vi andre sad i længere tid og ventede.

Det skulle gå galt, og det gjorde det naturligvis. Efter 2. mellem opsøgte frk. Warncke mig i købmand Neidhardts gård, hvor jeg udførte mit arbejde som bydreng, og hun meddelte mig, at jeg var dumpet, hvilket jeg blev bedt om at sige derhjemme! Sådant klaredes det. For hende. Og på den tid. I dag forekommer det næsten utroligt.

Den videre skolegang bekræftede dog lærernes særlige evne og vilje til at holde eleverne i ørerne. Frk. Warncke så engang et par elever (endda en dreng og en pige) på vej mod skoven en eftermiddag, og det førte naturligvis til at de blev overhørt ekstra godt den næste dag. Mødte man skoleinspektøren på vejen en eftermiddag, hvor man ikke lige havde øje for ham og derfor ikke fik taget hatten af i en tilstrækkelig ærbødig hilsen, ja så vankede der lussinger næste dag i skolen.

Helt specielle var oplevelserne i skolegården, når det netop havde ringet ind. Vi skulle så samles klassevis, stå på to rækker – roligt! Det var vanskeligt, men vi blev godt overvåget. Først kunne gårdvagten kontrollere os og pille de elever til side, som ikke stod stille nok, så de kunne få lussinger, når alle andre var gået ind. I øverste vindue i skolen sad inspektøren og kiggede ned på os, og han kunne med overblikkets sikkerhed pille de mest urolige elementer fra. De kom op på hans kontor – og fik lussinger. Endelig stod JA inde på gangen, hvor han med klar røst kommanderede os til „at stryge topsejlet” eller „at få hænderne op af lommen”. Også dér kunne man risikere at blive trukket til side.

Det blev til en beslutning at gå 2. mellem om. En beslutning, som i høj grad var præget af min far, da jeg langt hellere ville have været ude at sejle. Så vidt jeg husker fik jeg muligheden for at opstille 3 muligheder for min fremtid. Ønske nr. 1 blev, at jeg gerne ville ud at sejle. Det blev naturligvis hurtigt fejlet væk. Ønske nr. 2 var at komme i lære på kontoret ved Vitfoss, hvilket vakte min fars opmærksomhed. Dog kun indtil han fiskede grunden ud af mig. Jeg syntes, at firmaets kontor var det lokale i byen, der havde den bedste udsigt over vandet! Så blev også den mulighed forkastet. Og så blev det 2. mellem med den særdeles inspirerende dansklærer Knudsen Poulsen som drivkraft.

På det tidspunkt havde vandet længe haft min hovedinteresse. Dels fiskede jeg lidt og dels havde vi drenge i mange år leget og sejlet på Sil-

dekulen i alt, hvad der overhovedet kunne flyde. Et zinkbadekar var et yndet fartøj. Og iøvrigt gjaldt det tit om kun at komme over på den anden side, hvor Tycho Tychsen havde en dejlig frugtplantage, hvorfra man med lidt held kunne hente nogle dejlige æbler til dagens forbrug. Problemet var, at man fortalte, at Tycho Tychsen gik rundt i plantagen med et jagtgevær ladt med salt. Det skulle gøre forbandet ondt at blive ramt i rumpen, så vi flygtede ved den mindste anledning.

Det blev i det hele taget til en periode, hvor vandet var min største interesse. Fiskeri og så sejlads i en kajak, der skulle vise sig som et dejligt fartøj at sejle med til Nybøl Nor, Flensborg Fjord – og så var det i den periode af mit liv særdeles passende, at der kun var plads til én passager, idet min barndomskæreste så også blev vænnet til det maritime liv.

På Ahlefeldvej er der sket ændringer, bl. a. måtte gartnerboligen, et meget særpræget hus, nedrives for at give plads for en parkeringsplads.

Alligevel blev det til færdiggørelsen af skolen – på godt og ondt. En ny pædagogik syntes at komme ind i Graasten Skole omkring 1953, hvor de første af en ny lærergeneration dukkede op. Især at Jørgen Jespersen kom til skolen med en for eleverne ny forståelse for eleverne, med lyst til at inddrage eleverne i både skole og fritid og med et mod til at vise, at han ikke var enig i de gamle læreres måde at angribe tingene og eleverne på. At Carl Vind var kommet med en effektiv, men samtidig humoristisk måde at undervise på. Og også de øvrige. Det gav et tiltrængt frisk pust. Det fjernede meget støv i Graasten Skole på det tidspunkt.

At det så senere for mig skulle blive til et liv i skoleverdenen, kunne jeg på det tidspunkt have forsvoret.

Senere er det blevet til talrige besøg i min barndomsby. Men meget er ikke som før. Jeg savner mange af de bevaringsværdige huse, og hvad der er kommet i stedet, er efter min mening ingen forbedring. Så jeg tænker, trods de mange gode minder jeg har: Ak hvor forandret. Hverken Ahlefeldvej eller Graasten står mere for mig som verdens centrum.

Hans Jørgen Laustsen.

Den tyske roklub brænder...

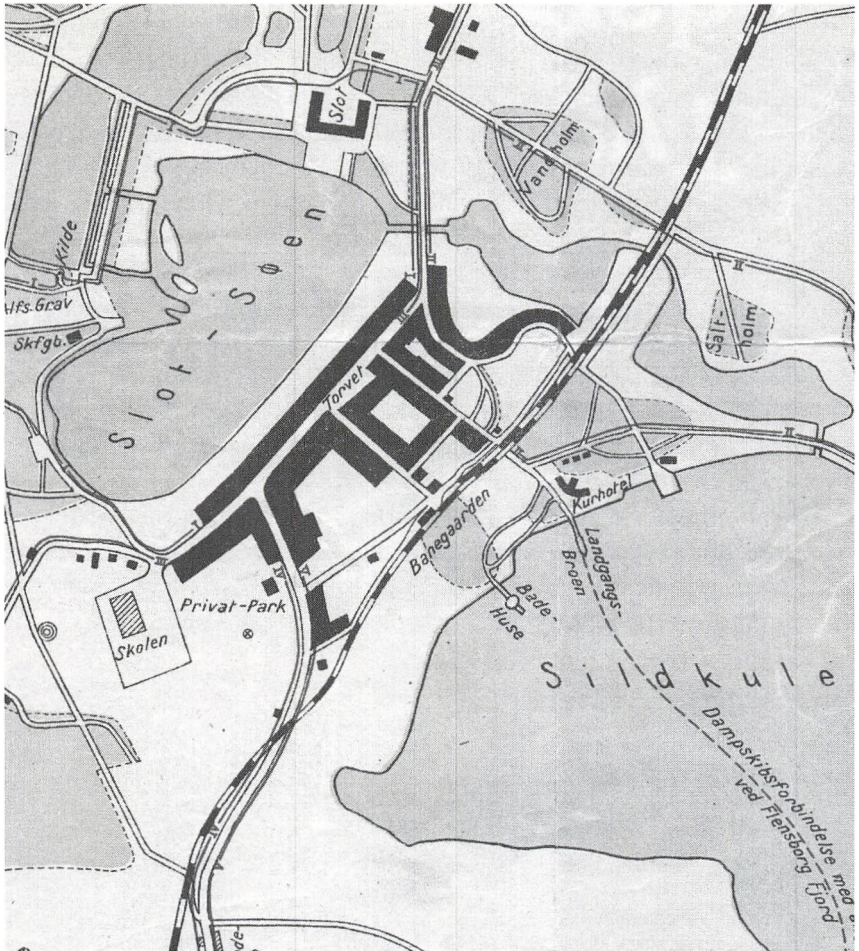
Den tyske roklubs tidligere klub- og bådehus var lavet af træ og bygget op på stolper, men placeringen var den samme – og meget smukke – som idag. Ved Sildekulen med udsigt til Ulsnæs og Egersund.

Placeringen dengang var smukkere end idag, idet hele det areal, som plejehjemmet nu optager, var grøn græsmark. Marken blev anvendt til en smule græsning for enkelte heste og til opbevaring af fiskegarn for fisker Jes Brock. I udkanten af marken lå der enkelte haver, der grænsede op til banelinien, og det var da også folk fra banegården, der gennem havearbejde sørgede for ekstra tilskud til kosten i de små hjem.

Man kom ind på marken ved dels at passere jernbanebommene og dels ved et markled. Begge dele var placeret der, hvor nu jernbaneviadukten går over Ahlefeldvej. Mod vest afgrænsedes indgangen af „fordepotetet“, som nu er VVS forretning.

Roklubben lå således meget dejligt, men også ret isoleret, idet den eneste og nærmeste nabo var jernbanearbejder Niels Laustens have, der var den første i en række af „jernbanehaver“, der strakte sig helt hen til Graasten Roklub – den danske roklub.

En eftermiddag i december 1945 var en flok på tre-fire drenge fra Ahlefeldvej og Kirkegårdsvej på vej af deres sædvanlige ture ned over marken mod Sildekulen og derfra hen mod havnen, hvor der næsten altid skete noget spændende – et sted hvor man med lidt held kunne se skibsfører Otto Alsing Jensens flotte skib. Men der var stille, så turen gik videre mod slagteriet i håb om, at der på den kolde dag, måske kunne falde en nyrøget pølse af, det var al fald tidligere sket. Men nu i mørkningen skete der noget. For nu lød brandsirenenes alarmerende hysten ud over Graasten og meldte, at der var ildløs i byen. Det var Den tyske Roklubs hus, der brændte, og den lille bygning af træ var snart helt ompspændt af flammer. Graasten frivillige Brandværn, som hurtigt kom til stede, kunne intet redde, idet husets zinktag allerede var sunket

sammen over de forkullede rester af bygningens tømmer. Bådehuset stod heldigvis tomt og ubenyttet, for bådene var forlængst blevet fjernet til et andet vinterhi. Om årsagen til branden kunne intet siges. Politiet arbejdede med sagen, men fandt ingen forklaring. Rygter svirrede ude i byen, og nogle mente, det var af nationale grunde, der var sat ild til, der var jo endnu spænding i luften mellem dansk og tysk efter krigen. Hvad enten det var det ene eller det andet eller noget helt tredje, så er sagen stadig uopklaret.

Hans Jørgen Laustsen.

En skanse i Sandager

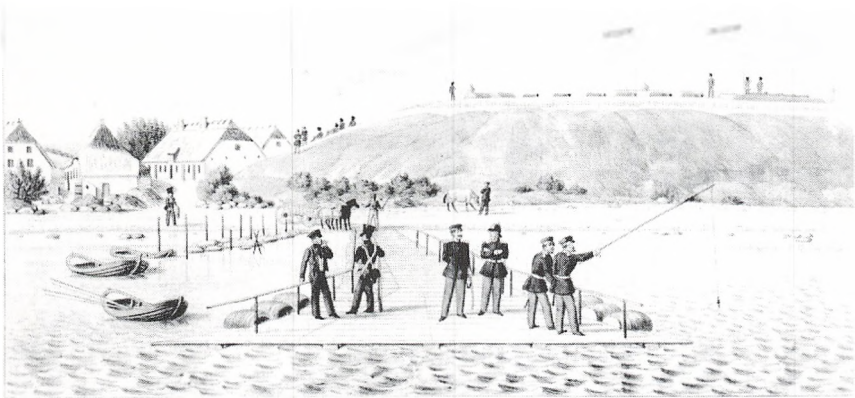
I det lille samfund Sandager, der ligger ved Flensborg Fjord, har der været en skanse, men meget spor af den er der ikke. Hvornår og hvorfor den er blevet anlagt er ofte blevet drøftet, men nogen egentlig forklaring foreligger ikke. Vi har „gravet” lidt i gamle arkiver i forsøg på at løse gåden.

1700-tallet var en periode, der prægede Danmark på forskellig vis. Stavnsbåndet blev ophævet, hvilket medførte et friere liv for bønderne. Vi var også vokset op til en betydelig søfartsnation, med en stor flåde af handelsskibe. De nøjedes ikke med de hjemlige farvande, men sejlede både på Amerika og nede i Middelhavet, og driftige købmænd tjente uhyre rigdomme til Danmark. Til støtte for vore handelsskibe havde vi også en stor flåde af krigsskibe.

Med århundredskiftet ophørte de gode tider. I Frankrig havde der været revolution, og Napoleonskrige bredte sig til alle europæiske lande. Også Danmark blev draget ind i krigen. Det blev England, der blev vor fjende, og det begyndte med det berømte søslag på Kongedybet ud for

Sandager Badehotel.

Die Sandager Schanze.

Sandager Skansen.

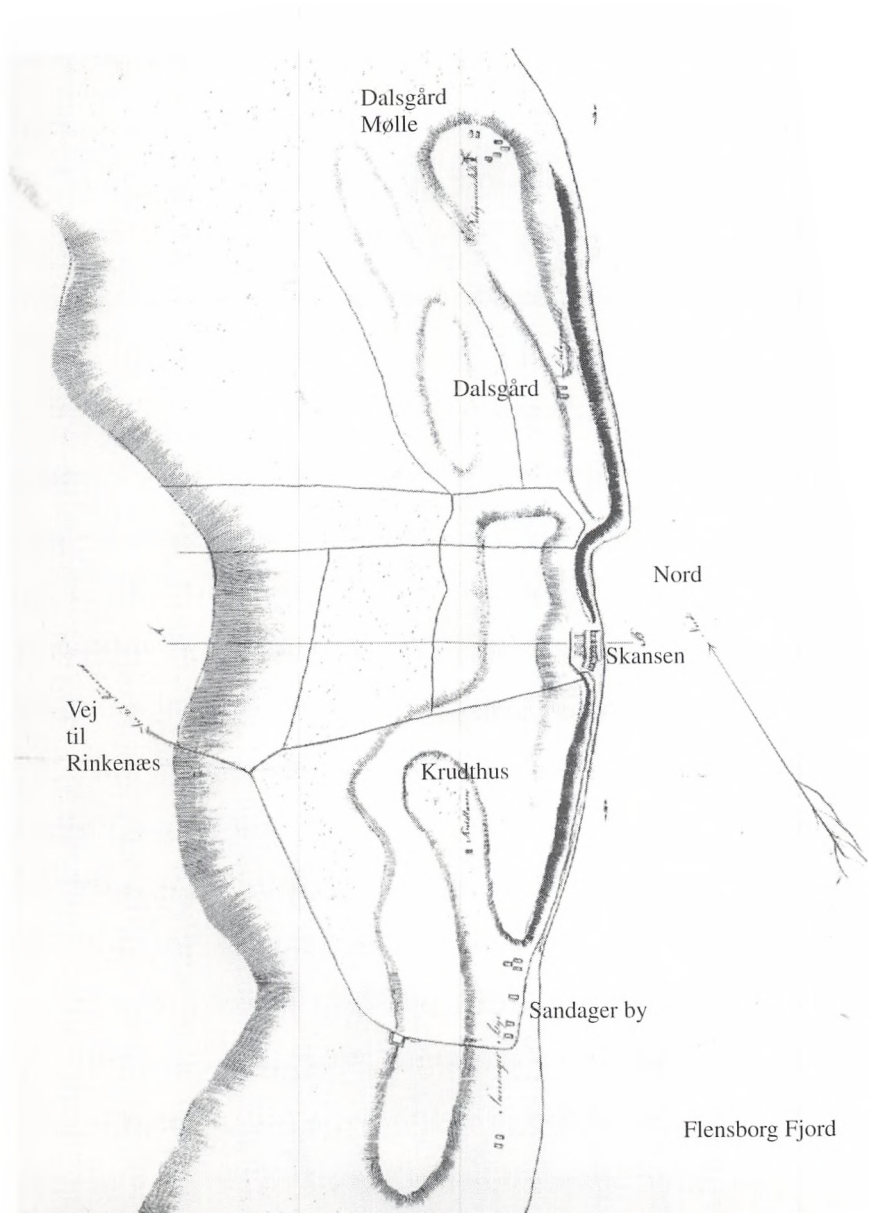
København den 2. april 1801. Kampen varede fire timer. Så blev der våbenhvile, man havde kæmpet mod en overmagt. Der var store tab på begge sider. Englænderne havde 2237 døde og sårede, danskerne havde 370 døde og 665 sårede, af hvilke mange døde. Mange skibe blev ødelagt. Englænderne benyttede så en gunstig vind til at komme ud af Øresund. Men de kom igen, angreb og bombede København, så meget af byen gik op i flammer. Dette overfald endte med, at de tog de marineskibe, der endnu var tilbage. I 1807 tog England vor flåde, den „tyv”.

Danmark stod i en sørgelig situation. Det var småt med midler i statskassen, der var ingen skibe, og vi skulle også gerne hjælpe broderfolket i Norge med korn og andre varer. Så det var en stor opgave, som Frederik den VI stod overfor, at skulle genoprette hvad der var nedbrudt.

Det første han gav sig i lag med, var at organisere militæret og at gardere sig mod flere overfald fra englænderne. En gruppe af artillerister og ingeniører fik den 2. december 1807 til opgave, at anlægge skanser og batterier langs de danske kyster, og ved indløb til sunde og fjorde. Og det lykkedes, for hele det danske folk deltog med penge, og der hvor der skulle ligge en skanse, blev arealet stillet gratis til rådighed. Der herskede en vældig patriotisk stemning blandt folket, så allerede et år efter 1808-09 var der anlagt 79 skanser og batterier, der også var armerede med kanoner. Blandt disse skanser var også skansen i Sandager. Det kan

således konstateres, at skansen i Sandager er bygget 1808 eller begyndelsen af 1809.

Der findes nøjagtige fortegnelser over hvor skanserne lå. Hvor mange kanoner de var udrustet med, og hvor mange artillerister, der var til betjening af skytset. I Sandager var der fire kanoner med 12 pundige kugler. Mandskabet var en underofficer og 24 artillerister. Mærkeligt nok er der intet sted nævnt officerer af højere grad, som f.eks. præstesønnen i Adsbøl, Von Vette, om hvem vi ved, han i 1807 får gage som batterikommandør (omtalt i årsskriftet 1977). Måske har de højere officerer kun inspiceret skanserne. Som Sandager Skanse var, var stort set alle skanser armeret, og med samme antal mandskab. Der kunne dog være lidt større batterier, hvor der var flere kanoner og soldater. Ialt var der 499 kanoner i det store forsvarsværk, men så vidt det kan ses er der ingen steder, hvor det er kommet til større kamphandlinger. I 1813 sluttes der fred i Kiel. Så går der nogle år, da kommer der den 25. marts 1817, en befaling fra Frederik den VI i hvilken det hedder: Hans Majestæt Kongen har under den 9. ds. allernådigst tilskrevet General Commissariats Collegiet, „at endog om en ny krig i tiden skulle udbryde anser Allerhøjstsamme efternævnte i forrige krig anlagte skanser, og batterier ikke mere ville behøves og derfor aldeles kunne indgå”. Der følger så videre i beskrivelsen en opremsning. Batteriet ved Husum, batteriet på øen Pelvorm. Fire batterier på Fanø, batteri ved Klitmøller, ved Løkken og ved Skagen på nordkysten af Jylland. Også ned langs Jyllands østkyst batterier ved Sæby, Grenå, og to batterier ved Aabenraa, samt batteriet ved Flensborg. Det er måske her, der er ment Sandager, selv om det ikke er nævnt med dette navn. Der er også nævnt to batterier ved Graasten, hvor de har ligget, ved man ikke, men man kan gætte på Alnor eller Egersund. Mange steder på Sjælland, Ærø, Langeland, Lolland og i Nakskov Fjord, og i indløbet til Roskilde Fjord. Men det er langt fra de 79 batterier og skanser, der var bygget, som er nævnt. Men mens de var her, har Danmark strittet som et pindsvin med 499 kanoner klar til skud, hvis en fjendtlig magt skulle forsøge landgang. Men det var der ikke udsigt til. Der var med Napoleonskrigenes ophør faldet ro over Europa, så Frederik den VI fandt, at batterierne og skanserne kunne nedlægges. Ejerne af de jorder, hvor forsvarsværkerne havde været, fik nu arealerne givet tilbage til fri rådighed. Da er Sandager Skansen sikkert også blevet

sløjfet, så ejeren har kunnet dyrke jorden. Helt nøjagtigt pr. meter, hvor skansen har ligget kan vi ikke udpege, men vi har fra Rigsarkivet modtaget en fotokopi af Sandager-Batteri med omliggende egn. Tegningen er fra 1809. Hvis vi på det omstående kort følger vejen til Rinkenæs ned til Sandager by, og her drejer til venstre ca. 60 meter henne, kan vi se en hulning i skrænten, og det må være der Skansen med kanoner og tre jordhuler har ligget.

Men nu i undersøgelsen af Sandagerskansen dukker et billede op. Det findes i et privat hjem, og et lignende hænger på Lyksborg Slot. Det findes også som postkort. Det er en farvelagt tegning, og nederst har det en tysk tekst: Die Sandacher Schanse. Oppe over skansen vajer der tre flag, der har farverne sort, hvid og rød. Soldaterne, der står på en pontonbro er i tyske uniformer, der er fra 1800-tallet. Vi ved, at preusserne i 1864 opkastede en skanse på Holnæs, lige overfor Sandager, for at forhindre, at danske marinefartøjer, „Najaden” og kanonbåde i at sejle til Alnor og Egersund, hvilket ikke lykkedes. Hvad det er for en skanse er endnu ikke opklaret, og det er tvivlsomt om det er muligt at løse gåden, før det skal i trykken.

Poul Andersen

Kilder: Rigsarkivet. København
Arkivet på Lyksborg Slot.

Styrmand Emil Handke

En beretning om en Graastenerdreng,
der sejledesom styrmand
under anden verdenskrig

I bogen „De sejlede bare” af forfatteren, skibsfører H. C. Røder læser jeg i et kapitel en beretning, om hvilken skæbne to sønderjyder blev udsat for under den anden verdenskrig. Den ene, en graastener, får så rosede en omtale, at det foranlediger mig til at referere denne. En mand, der frivillig som dansker ydede en indsats mod den nation, der var en svøbe for hele Europa.

Da Danmark den 9. april 1940 blev besat af Nazityskland, besluttede kaptajn H. C. Røder, fører af det danske skib „Tasmania”, at søge engelsk havn, for derefter at stille skib og besætning til rådighed for de allierede.

Ankommet i engelsk havn, afmønstrede kaptajnen skibets tømmermand på grund af opsætsighed. Mærkværdigvis ville de engelske myndigheder ikke godkende denne handling, men kaptajnen var resolut og nægtede at sejle, så længe omtalte person var ombord. Samtidig gav han ordre til at sætte tømmermandens ejendele ned på kajen, med påbud til den vagthavende officer om, at manden havde forbud mod at betræde skibet. Denne handling tog de engelske myndigheder til efterretning, hvorefter de tog tømmermanden i forvaring.

Herefter skete et utiltalende drama. Af hævn-gerrighed angav omtalte tømmermand hele navigationsbesætningen for nazisme, og denne anmeldelse kunne englænderne ikke sidde overhørig. For kaptajnens vedkommende troede de engelske myndigheder ikke på anmeldelsens rigtighed, men for både 1. og 2. styrmand, som var sønderjyder og havde været indkaldt til tysk krigstjeneste under første verdenskrig, stillede

sagen sig noget anderledes. I forbindelse med Belgiens og Hollands kapitulering, var der med flygtninge fra de to lande kommet mange for-dægtige personer til England, og myndighederne var opskræmte og internerede fremmede, der ikke mentes at være på den helt rigtige side. De to sønderjyder, 1. og 2. styrmand, blev sat i båds med fordægtige og blev afhørt to gange, uden at der skete andet, end at de fik ordre til at blive ombord i skibet. Nu troede kaptajnen, at al mistænsomhed var overvundet, men tømmermanden fastholdt sine beskyldninger, hvilket resulterede i et tredje forhør.

Under dette meget indgående forhør blev 1. styrmanden beskyldt for at være tysk, men denne benægtede og svarede: „Nej, jeg er dansk”. – Men De er født tysker? – „Jeg er sønderjyde, min far var dansk og blev tysk, jeg er født tysk, men blev dansk efter den første verdenskrig”. Næste spørgsmål lød: – Hvorfor gik De med i første verdenskrig som tysk soldat? – „Jeg blev ikke spurgt, der var værnepligt i Tyskland, såvel som i Danmark. Vi blev ikke spurgt, – vi blev bare indkaldt”. – Nå, gjorde I det, – hvor mange britiske soldater har De skudt under første verdenskrig? – Nu blev det for meget for kaptajn Røder, der overværede forhøret: „Nu vil jeg ikke høre mere på det sludder, hvis England mener at disse to officerer er farlige for den britiske krigsførelse, så tag dem i land og interner dem, men hold op med jeres mistænksomhed. Jeg vil ikke finde mig i denne behandling”. Englænderne gik fra borde, men kort efter kom der ordre om, at begge officerer skulle interneres.

En ny overraskelse ventede, idet det engelske rederi, som skulle administrere skibet, meddelte, at de havde en ny besætning, inclusive kaptajn og styrmand, klar til at overtage skibet. Nu blev kaptajnen for alvor vred: „Meddel rederiet, at det ikke er dem, der bestemmer, hvem der skal sejle dette skib. Det gør ministeriet for søfart og tro mig, de sætter ikke uden videre både mig og min besætning i land. Vi gik i engelsk havn for at komme ud at hjælpe i det store opgør. Vi har nu ligget og ventet i over to måneder, nu kan ministeriet vente så længe, til jeg får mine folk fri, – jeg skal nok få dem.”

De to sønderjyder, som blev internerede, blev først hensat i et almindeligt fængsel i nærheden af Liverpool under meget slette forhold. Fængslet blev bombet, hvorefter de sammen med andre internerede fra forskellige nationer, blev anbragt i en lejr i det sydlige England. Her var behandlingen god. Kaptajnen arbejdede energisk på at få de to mænd

frigivet, og det lykkedes ham også for 2. styrmandens vedkommende. Han fik først anvist ophold i en skovhuggerlejr i Wales, hvor han havde udmærkede arbejdsforhold og kom godt ud af det med beboerne.

Men da han ønskede at komme ud at sejle, fik kaptajnen i løbet af 1941 udvirket, at han kom ud – endda som 1. styrmand på et af de nye store „Impire” skibe. Han gjorde god og fortjenstfuld tjeneste under hele resten af krigen og var endda en tid på den af alle søfolk frygtede Murmansk-rute. Han var en overgang meget syg af lungebetændelse, men kom sig og fortsatte sejladsen. Hans hårde krigstjeneste var dog sikkert årsag til hans senere svækkede helbred.

Efter krigen kom han tilbage til rederiet „Orient” og kaptajn Røder som 1. styrmand. Kaptajn Røder havde ham som sådan og var glad for ham, indtil han (kaptajnen) forlod rederiet for at gå på pension.

På det tidspunkt var styrmanden allerede en mærket mand, og han døde i Sydafrika den 12. februar 1951. Hans navn var Carl Emil Handke, og han var hjemmehørende i Graasten, hvor hans fader var den navnkundige fiskemester Rudolf Handke.

Egne erindringer

Emil Handke (kun kaldet ved dette fornavn) var født i Graasten den 15. april 1898 og boede Borggade nr. 4 i Graasten.

Idag er det kun de færreste graastener, der kan huske ham. Men i den lille by omkring 1930, hvor alle kendte alle, og hvor et godt goddag var en selvfølge, var han en personlighed. Det var dengang, da verden endnu var „stor“, og når så en styrmand, der havde besejlet de store verdenshave, var hjemme på orlov, medfulgte der et skær af romantik for os, der var drenge dengang. Jeg kan den dag idag se ham for mig stå på sin faste standplads i passagen, der fører ned til slotssøen, iført sin styrmandskasket og med sin uundværlige pibe.

Som førhen nævnt, døde Emil Handke i Sydafrika 52 år gammel, den 12. februar 1951, og blev bisat den 15. februar fra Maitland Crematorium.

Hans urne blev nedsat på Graasten Kirkegård den 17. maj 1951, graven er imidlertid blevet sløjfet.

G. O. Hansen

Graasten Plantningsselskab

Statsskovene omkring Graasten var ikke det eneste skovbrug, der havde tilknytning til Graasten, – der var også et plantningsselskab. Hvem der fik ideen til oprettelsen af selskabet fremgår ikke af protokollen, men det må formodes, at skovrider Kr. Fromsejer, Skærbæk, der var stærkt engageret i plantningsarbejde, har henvendt sig til forstander Hans Hansen, Graasten Landbrugsskole. Hans Hansen indbød den 23. september 1939 til møde på Folkunghus. Foruden Hans Hansen og Kr. Fromsejer var følgende til stede: Forstander Lauridsen, Landbrugsskolen, kornhandler Jørgen Lorenzen, bankdirektør Anker Nissen, bankdirektør D. Ferdinand, bankdirektør H. Christensen, eksportør Chr. Jessen Hansen og overdyrlæge R. Kold Christensen.

Man enedes hurtigt om at være med i det plantningsarbejde, der var igang i de magre egne af landsdelen, idet man fandt, det var en national opgave, som man meget gerne ville være med til at løse. Det vedtoges at oprette et plantningsselskab på andelsbasis og købe et areal på 10 ha. af gdr. Hans J. Høeg i Broderup for 300,- kr. pr. ha. Et udvalg blev nedsat til at udarbejde love, og det aftaltes, at hver andelshaver skulle indbetale 400,- kr., samt at en stiftende generalforsamling skulle afholdes på Folkunghus den 29. september 1939.

Til denne generalforsamling mødte de samme otte mænd op, og de vedtog det forelagte forslag til vedtægter og valgte en bestyrelse på tre mand. Forstander Hans Hansen blev formand, direktør Anker Nissen blev valgt til næstformand og direktør D. Ferdinand valgt til kasserer. Og så var man klar til at gå igang.

Plantningsselskabets protokol er ført overordentlig omhyggeligt og tillige med megen lune, så man fornemmer den hyggelige stemning, der har præget møder og sammenkomster. I løbet af efteråret 1939 erhvervedes det omtalte areal, der fik navnet Broderup østre plantage, og her mødtes andelshaverne den 13. april 1940 for at foretage plantningen af de første træer. Også skovrider Kr. Fromsejer var tilstede, og en entreprenør var ifærd med at pløje planterender.

Formanden, Hans Hansen plantede det første træ, et egetræ, for Danmark. Derefter fik alle andelshavere tildelt planter af ask, birk, lærk, rødgran og ædelgran, som de egenhændigt skulle plante. Under den af formanden plantede eg, blev der i en flaske nedlagt et dokument om begivenheden. Dokumentet har følgende ordlyd: „Den 13. april 1940 klokken halv fire eftermiddag i Chr. X.s 28. regeringsår plantedes det første træ i Graasten Plantningsselskabs plantage i Broderup. Beslutningen om at anlægge en plantage blev taget på den stiftende generalforsamling den 29. september 1939. Det er for formålet også her igennem at bygge og værne vort land. Selskabet indbetalte 4000 kr. og erhvervede arealet, art. nr. 87 af Broderup Ejerlav, Tinglev Sogn, tingbogen for Broderup, bind III, blad 55. Arealet er 10,0404 ha. og købtes for 3.000 kr. Tilplantningen foretages ved Det danske Hedeselskab under ledelse af skovrider Kr. Fromsejer, Skærbæk. Andelshaverne i selskabet er: H. Christensen, R. Kold Christensen, E. Clausen, D. Ferdinand, Hans Hansen, Chr. Jessen Hansen, L. Lauridsen, J. Lorenzen, Anker Nissen og N. H. Skensved”.

Som det fremgår af dokumentet, var de otte oprindelige vokset til ti, da man havde fået følgeskab af teglværksejer E. Clausen og slagteridirektør Skensved. Efter en vandring over arealet, kørte man til Jyndevedhus, hvor et kaffebord ventede. Da klokken var et kvarter over fire, skulle generalforsamlingen begynde, men den blev afbrudt af en patrulje fra de tyske besættelsestropper, bestående af en underofficer og to menige. Underofficeren ønskede at få oplyst om mødet havde politisk formål, da det fandt sted i lokaler tilhørende Det unge Grænseværn (Die junge Grenzschutz). Han ønskede at få en fortegnelse over mødedeltagerne samt en indbydelse til generalforsamlingen. Underofficeren ville derefter have en samtale med lederen af Jyndevedhus, frk. Carla Schibler, mens de to menige blev efterladt i mødelokalet. Efter dette lille intermezzo kunne generalforsamlingen tage sin begyndelse med et kvarters forsinkelse.

Det første år fik man tilplantet 2,5 ha, og næste og følgende år blev hele arealet tilplantet. Der var nu ved at vokse en hel plantage frem, og Chr. Jessen blev udnævnt til „jægermester”, et embede der senere blev overtaget af eksportør Gert Ove Hansen. Han kunne, efterhånden som plantagen voksede op, og der kom vildt, af og til levere dyresteg til bestyrelsen.

Andelshavere og jagtkammerater efter en jagt i plantagen.

Der blev udstedt andelsbreve, der på forsiden viser andelshaverne plante de første små træer. I de første år holdt man generalforsamling på offentlige steder, men fra 1944 gik det på omgang i andelshavernes hjem, hvor den lille kreds af gode venner, når det „officelle” var overstået, hyggede sig ved en middag og efterfølgende L'hombrespil. Mindst en gang årligt, men som regel flere gange, var man på inspektionstur til plantagen, hvor man glædede sig over træernes vækst. Det skete også, at det blev en familieudflugt med koner og børn. Så samlede man ved flagstangen og højste Dannebrog, hvorefter man gik tur og spiste den medbragte mad.

Der kunne naturligvis ikke regnes med at plantagen ville give overskud i de første år, men det var heller ikke for at tjene penge, at man var gået igang med projektet. Af og til måtte der opkræves et ekstra bidrag, uden at det vakte utilfredshed. Ved hver generalforsamling årene igennem blev der givet klart udtryk for den glæde, andelshaverne havde i at være med til dette skaberarbejde og besøgende i plantagerne, og i hinandens hjem var en berigelse og med til at skabe et nært venskab mellem andelshaverne. Ofte blev det drøftet, om man skulle udvide plantagen,

og da regnskabet et år efter salg af juletræer viste et overskud på 1.400 kr., var der fuld enighed om at hensætte beløbet til en eventuel udvidelse.

Ved generalforsamlingen var der oftest genvalg af bestyrelsen. Selskabets første formand, Hans Hansen, var formand fra 1939 til sin død i 1958, hvorefter bankdirektør Anker Nissen havde formandshvervet til 1973, hvor han ønskede at træde tilbage af helbredsmæssige grunde. Anker Nissen blev efterfulgt af eksportør Gert Ove Hansen, der dygtigt ledede plantningsselskabet videre.

Skovrider Kr. Fromsejer var i begyndelsen selskabets forstlige rådgiver. Da han trådte tilbage, overtog skovrider Lindskov Christiansen i nogle år dette hverv, hvorefter man fik hjælp fra skovfoged Birk Rasmussen og senere skovfoged Rehr ved udvisning og hugst i plantagen.

Ved dødsfald overgår andelsbrevet til arvingerne, men overdragelsen skal godkendes af bestyrelsen. I dag er det i mange tilfælde anden generation af de ti oprindelige andelshavere, som alle er døde, der nu sidder som andelshavere i plantningsselskabet.

Da der ikke kunne opnås fuld enighed om en udvidelse af plantagen, blev der 1962 oprettet endnu et plantningsselskab, Plantningsselskabet af 1962, hvor der også var andelshavere fra det gamle selskab. Selskabet af 1962 havde, med Gert Ove Hansen som primus motor og initiativtager, købt og tilplantet et tilstødende areal på 6 ha. I 1980 vedtog man at fusionere de to plantningsselskaber, hvilket blev enstemmigt vedtaget af samtlige 14 andelshavere i selskaberne. Efter sammenslutningen beholdt man det oprindelige navn, Graasten Plantningsselskab. Selskabets økonomi er god og hviler i sig selv. Alle er enige om at føre det arbejde videre, der i 1939 blev begyndt af en lille gruppe idealistiske mænd, der, som det hedder på den første side i protokollen, af nationale grunde ønskede „- at gøre landsdelen skønnere, for også på denne måde at værne om den”.

Efter Gert Ove Hansen i 20 år havde påtaget sig formandens pligter i Graasten Plantningsselskab, ønskede han at trække sig tilbage, og han blev afløst af sin søn Hans Harald Hansen, der er uddannet biolog og har arbejdet som miljørådgiver. Han er nu trådt i sin fars fodspor, og med samme nidkærhed leder han nu Graasten Plantningsselskab.

Poul Andersen

Årets gang 1992

Januar

I anledning af årsskiftet har formænd for fem foreninger udtalt sig om året, der er gået. De fem formænd er Kjeld Abel, Turistforeningen, Hans Peter Toft, Handelsstandsforeningen, Jens Hohwü Christensen, Salgs- og Reklameforeningen, Kaj Clausen, Ulsnæscenerforeningen og Bent Pedersen, Håndværkerforeningen. De har dannet en samarbejdsgruppe, der i enighed bl.a. arbejder for en bedre samlet markedsføring. Og man ser med optimisme frem på 1993.

Graasten Landbrugsskole, som nu er den eneste landbrugsskole i Sønderjylland, har holdt „åben-hus dag”, hvor der bl.a. var udstilling og information om landbrugsuddannelsen, for et stort og interesseret publikum.

Trods manglende sne har der været afholdt konkurrence for slædehunde i Graasten Statsskov, hvor slæderne var erstattet af vogne.

Alnor Skoles dage er nu talte. Det er vedtaget, at med sommerferiens begyndelse bliver skolen nedlagt.

Den statelige Alnor skole, der er bygget i 1912 skal nu indrettes til beboelse.

Lokalhistorisk arkiv

Februar

Efter at Hotel Axelhus i flere år har stået tomt og ubenyttet, er det nu ved at opstå i en ny og smuk skikkelse. Niels Jepsen Viborg har købt det, og er i fuld gang med ombygning. Det kommer til at rumme 14 ferieejligheder, samt tilhørende fællesfaciliteter. Med den smukke beliggenhed ved Slotssøen, må dette initiativ have mulighed for at blive et vægtigt aktiv for turistlivet i Graasten.

I Alnor Graasten Husmoderforening er der i det forgangne år gennemført kurser, og desuden budt på 9 velbesøgte arrangementer.

Marts

De første spadestik til udvidelsen af det nye renovationsanlæg er nu taget. Man har ved udvidelsen taget hensyn til de frednings mæssige forhold, både ved kysten og ved landsiden.

Ved vandværket skal der etableres en fodgængertunnel under jernbanen. DSB skal dele halvt med kommunen om ombygningen, der kommer til at koste 800.000 kr.

April

Professor Hans Munk Hansen har udgivet en bog: „Teglbrænding i Rinkenæs Sogn”, der fortæller om et stort og interessant kapitel i Rinkenæs historie, og samtidig om mange familier i Rinkenæs.

Graasten Skole har en uge sydet af aktivitet, idet der har været afholdt en temauge med titlen: „Skolen som værested”. Lærere og elever har i skøn forening, og for elevernes vedkommende på tværs af årgange, kæmpedes om at forskønne skolen både ude og inde.

Maj

Kulturudvalgsformanden vil gerne være med til at sikre det lokalhistoriske arkiv og arbejdet i det. Det sker bl.a. ved, at arkivet foruden den frivillige arbejdskraft, får tilknyttet medhjælp af en bibliotekar. Historisk forening for Graasten har tilbudt at yde 10.000 kr. pr. år, foreløbig i to år, mod at kommunen betaler samme beløb.

Traditionen tro mindedes Graasten den 4. maj med gudstjeneste i Slotskirken, og mindehøjtid ved mindesmærket ved Politigården, hvor Provst Langkjer, der selv har været aktiv modstandsmand, talte.

Efter et års undersøgelser foreligger nu Planstyrelsens kommuneatlas over Graasten. En bog på 48 sider, der indgående beskriver bevaringsværdier i byer og bygninger.

Juni

Slesvigsk Køreselskab afholdt stævne i Graasten. Der var et stort opbud af forskellige hesteracer, fra ponyer til frederiksborgere. I stævnet indgik en 10-15 km lang køretur i Graasten Skovene.

Graasten Civilforsvar afsluttede forårets uddannelse af frivillige medlemmer, der har gennemgået kursus i forplejningstjeneste og førstehjælp. Nu forbereder medlemmerne sig på de opgaver, de kan få ved sommerens forskellige stævner.

For 6. år i træk fik Alnor Strandpark det blå flag, og dermed bevis for badevandet og strandfaciliteternes kvalitet.

Den lokale belønning, Årets Elefant er også blevet uddelt. Denne belønning for service og publikumsvenlige omgivelser, tilfaldt uddeler Kaj Clausen, Super Brugsen.

Juli

Det store egnsspil „At sejle er at leve”, der handlede om småskibsfarten på Flensborg Fjord, blev en stor succes. Ca. 2000 tilskuere så spillet, der blev opført foran Teglværket Grønland.

Salgs- og Reklameforeningen glæder sig over den interesse for de musikalske underholdninger, der afvikles på Torvet hver torsdag. Blandt de medvirkende var et lettisk ensemble, der optrådte med musik og folkedans.

342 ryttere deltog i årets ringridning, der fandt sted i det bedste sommervejr. Det var dog næsten for varmt om lørdagen, hvor der målttes 35 grader.

August

I Rinkebæk er der begyndt en omlægning af hovedvejen gennem Rinkebæk. Der skal anlægges fortove og cykelstier samt midterheller. De skal virke hastighedsdæmpende, hvilket nok kan være nyttigt, da en trafiktælling i 1990 har vist, at der i døgnet kørte 8500 biler gennem Rinkebæk.

I Gartnerslugten i Rinkenæs har der været afholdt familiedag med megen forskellig underholdning, for familiemedlemmer i alle aldre.

Rinkenæshus var rammen om Rinkenæs og Alnor Pensionistforenings 50 års jubilæum, hvor mange mødte op for at gratulere ved receptionen.

September

Torvedagene i Graasten var begunstiget af et ret godt vejr, bortset fra lørdag, hvor himlen åbnede sluserne. Men børnene, der traditionen tro er „torvehandlere” den dag, tog det i stiv arm.

Lions Club Graasten-Broager glædede 20 ældre i Graasten med et spændende besøg i den koreanske restaurant i Kruså.

Oktober

Forfatterinden Ingrid Brase Schloe har udgivet en bog med titlen „K & K in Gravenstein”. Bogen er på tysk, og de to gange K er udvidet med fire mere, der henviser til: karper, kuske, kongelige, og kejserlige. Bogen er historisk korrekt om de slægter, der omtales på slottet. Men der er også små digtede vers og fantasifulde historier om moseåndere og feer. Bogen er illustreret med Fru Brase Schloes tegninger og H.C. Lassens smukke farvefotografier fra Slotsparken.

November

Kværs Forsamlingshus har haft den årlige efterårsudstilling, der afholdes af venner til Kværs Forsamlingshus, som siger, at det er den hyggeligste hobbyudstilling. Den trak da også mange besøgende.

I Graasten var der en julemesse i Ahlmannsparken, hvor 39 udstillere havde 40 stande, og interessen var stor.

Forretningen Matas holdt flyttedag og findes nu i det gamle „Magasin”, tidligere „Rauns non food”. Den store bygning fik som en række andre huse i Graasten, en „ansigtsløftning”, der har gjort miljøet omkring Torvet anderledes.

December

Graasten har fået endnu en statue. Baggrunden for den er, at vor store digter H.C. Andersen, under et besøg på Graasten Slot, skrev eventyret „Den lille pige med svovlstikkerne”. Det var postbestyrer Peter Refshauge, der i begyndelsen af 1990 fremkom med ideen til en statue af „den lille pige med svovlstikkerne”, og de nødvendige midler blev indsamlet. Det blev overladt til billedhuggeren Jytte Thomsen at udforme statuen, der blev støbt i bronze. Den fik sin plads på hjørnet af Slotsgade og Fredensgade. Afsløringen blev foretaget af skuespiller Eric Holm, Aarhus, der kom kørende i H. C. Andersens skikkelse. Samtidig tændtes julebelysningen som indledning til julehandelen

Graasten kom i søgelyset p.g.a. en TV-udsendelse om flygtningeproblemer, især påvirket af, at det tidligere skolehjem, Grøngrøft dannede rammen om et kontingent jugoslaviske asylansøgere. Udsendelsens 45 minutter var ret tendentiøs, og gav anledning til ivrig debat i de fleste af landets aviser. Postyret medførte, at der blev indbudt til et møde i Rinke-næshus af Dansk Flygtningehjælp, Dansk Røde Kors og spejdernes Sct. Georgsgilde. De danske deltagere havde lejlighed til at møde jugoslaviske asylansøgere, og de kunne høre om Dansk Flygtningehjælps arbejde. Imidlertid var der sprogvanskeligheder, som hindrede en direkte kontakt.

Elsebeth Thygesen Kristensen

HISTORISK FORENING
FOR
GRAASTEN BY OG EGN

Årsberetning for 1992

Året 1992 er forløbet i stort set det samme mønster, som vi har fulgt en del år, nemlig med generalforsamling om foråret, en sommerudflugt og et efterårsmøde, hvor vort årsskrift er færdigt til udlevering. Alt dette er lykkedes for os i 1992. Dertil kommer en god forandring for vort arkivs vedkommende, idet foreningen i foråret 1992 traf aftale med kommunen om, at den nye bibliotekar Birthe Kjær Nielsen i fire timer ugentlig giver faglig bistand på arkivet, mod at foreningen tilskyder kr. 10.000 til hendes løn. Ordningen trådte i kraft den 1. juli 1992 og skal foreløbig gælde i to år.

Som noget særligt i år havde Aabenraa-kredsen af Historisk samfund for Sønderjylland henlagt sin sommerudflugt til Graasten. Den fandt sted den 3. juni og omfattede besøg i Rinkenæs gl. Kirke og i Graasten Slotskirke, hvor henholdsvis Poul Andersen og pastor Barfod fortalte om kirkerne. Der deltog ca. 40 personer, der afsluttede besøget med kaffe i Den Gamle Kro.

Vort eget virke begyndte med, at bestyrelsen samledes den 3. marts, for at tilrettelægge årets gang, herunder forberedelse af generalforsamlingen den 29. april i Ahlmannsparken, og her mødte 46 af vore 306 medlemmer. Udover den sædvanlige dagsorden, der blev afviklet med Ihle som dirigent, fortalte Arne Aabenhus om egnesspil i almindelighed, dog særligt om teglværksspillene i Iller, og tillige om det spil om småskibsfarten på Flensborg Fjord, der var planlagt til opførelse i Egersund

i sommeren i 1992. Det fik stor succes. På Aabenraa Museum var der en udstilling om småskibsfart, hvortil der også var bidrag fra Graasten. I tilslutning til foredraget redegjorde havnefogeden om de mulige planer om at bevare skibet Gulle. Det kræver imidlertid en større istandsættelse, så for tiden ser det ud til, at det er for stor en opgave at realisere nu.

Sommerudflugten gik i 1992 til Knappen Vandmølle på Løjtland og til Damgaard Mølle ved Rødebro. Der deltog 31 personer, og der kunne godt have været flere i bussen, så der var nogle der snød sig selv for en oplevelse.

Vi fik mange oplysninger om de to skibsredere, der med 150 års mellemrum satte deres præg på halvøen Løjtland. Det var reder Jørgen Bruhn, ejer af redergården i Aabenraa. Han byggede i 1836 både møllen og gæstgiveriet på Knappen. I 1988 lod familien Jepsen det hele restaurere, så det nu er som nyt. Vi fik en dejlig kop kaffe, og besøgte det hele. Der blev også tid til en tur på Knapstien over den store bro, der blev bygget til „æ kleinbahn“ i 1901. Turen sluttede på Damgaard Mølle. Den er også restaureret, så den atter kan male, og det var morsomt at se det øverste mølleloft med de mægtige drivhjul.

Efterårsmødet den 24. november var på Rinkenæshus, og her var der 60 deltagere. Vi havde indbudt en ekspert på et meget specielt område, nemlig ingeniør Mogens Scott Hansen, der talte om „Sicherungsstellung Nord“. I 20 år har han kortlagt og beskrevet det, og han medbragte gode og overraskende lysbilleder fra bygningen af værket, der blev begyndt i 1916, og af de endnu eksisterende rester ude i terrænet.

Da mødet sluttede var der udlevering af Årsskriftet nr. 18 1992.

Det lokalhistoriske arkiv

Sidste år ved generalforsamlingen efterlyste jeg blandt medlemmerne, om der var nogle, der ville give en hånd med i arkivet. Der var en person der meldte sig, og vedkommende er nu godt indlevet og gør et godt arbejde. Dertil kommer så, som formanden har berettet, at vi efter aftale med kommunen får en faglig hjælp af den nye bibliotekar Birthe Kjær Nielsen fire timer ugentlig. Hun gennemgår for tiden alle arkivets samlinger, og ordner dem i forskellige grupper: Personarkiver, Foreninger og Topografi. Det er et arbejde jeg længe har ønsket udført, og det bliver nu nemmere at finde frem i de mange arkivalier, vi har samlet i årenes løb. Med et rundt tal er der nu ca. 1300 arkivalier, og de fylder 42 reolmeter.

Derforuden er der den store billedsamling på ca. 6000 billeder, som fru Thygesen holder styr på, tillige med de henved 10.000 negativer fra Fotograf Ingwersens samling. Ingeborg Jacobsen tager sig af avisudklip, og Kirsten Thomsen af bl. a. registrering. Der er således fire damer, der sammen med mig har 22 timers arbejde ugentlig på arkivet. Foruden arkivarbejdet er der også hjælp til de besøgende. I 1992 var der 117 gæster, der gerne ville have hjælp med forskellige oplysninger til skriftlige arbejder som stile og afhandlinger. Desuden får vi breve fra rundt om i Danmark med forespørgsler om slægtninge. Men ikke kun i Danmark, også fra Amerika, fra efterkommere af udvandrede danskere, der ønsker at få oplysninger om deres forfædre. Ved studier i kirkebøgerne er arkivet i de fleste tilfælde i stand til at give de ønskede oplysninger.